

Píše Jakub Vaněk

(E*forum, 09. 03. 2022)

Svazek studií **Petera Dronkeho** o Dantově *Komedii* představuje důležitý příspěvek nejen k dantovské bibliografii, ale také k literatuře o středověké poezii a svým způsobem i k teorii lyriky. Jedná se zároveň o první samostatný knižní překlad do češtiny z díla významného medievisty a odborníka na středověkou latinskou literaturu. U nás je Dronke znám především jako autor knihy *Medieval Latin and the Rise of European Love-Lyric* z let 1965–1966, na kterou navázal například knihami *The Medieval Lyric* (1968, 1978, 1996) či *Women Writers of the Middle Ages: A Critical Study of Texts from Perpetua to Marguerite Porete* (1984).

Za překladem i kompozicí svazku ***Dantova Komédie: obrazy a kontexty*** stojí Martin Pokorný, který se dlouhodobě zasazuje o zpřístupnění dantovské literatury v češtině. Připomeňme obsáhlý dantovský blok v revui *Souvislosti* (4/2010), který Pokorný sestavil spolu s Jiřím Pelánem. M. Pokorný také sestavil sborník studií *Čtení o Dantovi* (Institut pro studium literatury, 2016) a druhý dantovský blok pro revui *Souvislosti* (4/2021) u příležitosti 700 let od Dantova úmrtí. V kontextu česky přístupné dantovské literatury lze nicméně upozornit také například na kapitoly ze starších knih – *Mimesis* Ericha Auerbacha (česky poprvé Mladá fronta, 1968, kap. *Farinata a Cavalcante*, přel. Rio Preisner), *Stylistických studií z románských literatur* Leo Spitzera (česky Triáda, 2010, stať *Promluva a jazyk v třináctém zpěvu Pekla*, přel. J. Pelán) či z *Evropské literatury a latinského středověku* Ernsta Roberta Curtiuse (česky Triáda, 1998, dantovské pasáže přel. J. Pelán).

Předchozí svazky, jež sestavil M. Pokorný – zejména blok v *Souvislostech* (4/2010) a *Čtení o Dantovi* –, mohou posloužit za užitečné úvody a průvodce při četbě Dantovy *Komedie*. Svazek Dronkeho studií naproti tomu vyžaduje poučenější přístup či alespoň zevrubnou obeznámenost s jejím celkem, nabízí však zároveň přesah do kontextu středověké latinské literatury, z níž Dante čerpal. V tomto rámci Dronke nabízí pozoruhodné, a především živoucí způsoby četby, které nejenže doplňují dosavadní chápání Dantovy *Komedie* s odkazem na soudobé prameny, ale poskytují také podstatný metodologický příspěvek k poznání středověké lyriky, která je v teoretických pracích o lyrice systematicky upozadována: příkladem může být nedávno vydaná *Teorie lyriky* Jonathana Cullera (Karolinum, 2020, přel. M. Pokorný), kde je středověké poezii věnováno minimum prostoru, přestože autor opírá svou teorii o texty od antiky po začátek 21. století.

Kniha *Dantova Komédie: obrazy a kontexty* sestává ze dvou zhruba stejně dlouhých částí. První tvoří stať *Tradice latinského písemnictví a Dantova Komédie* z roku 1986,

druhou pak sebrané studie, týkající se jednotlivých zpěvů a motivů Dantova díla (z let 1966–2017). Dronkeho texty vycházejí v této podobě vůbec poprvé, s cílem shrnout všechny autorovy podstatné práce ke *Komedii*. V takto sestaveném svazku mimo jiné vystává Dronkeho zaujetí *Rájem* a jeho postupné přibližování k poutníkově závěrečné vizi, které je pomyslně završeno přednáškou *Věčnost mezi Boëthiem a Dantem* z posledních let jeho života (autor zemřel v dubnu 2020).

Patrně největší pozornost Dronke věnuje závěrečným zpěvům *Očistce* a *Ráje*, především Dantovým vizím. Stranou nicméně nezůstává ani *Peklo* – blíže se Dronke zabývá dvěma zpěvy, postavami Francescy da Rimini v V. zpěvu a obra *Nimroda* v XXXI. zpěvu. Studiemi prostupuje několik návratných témat souvisejících s autorovými dalšími pracemi ze středověké literatury – především téma a pojetí lásky, hlas a reprezentace ženy či povaha vizí vzhledem ke středověkým způsobům čtení. S přihlédnutím ke koncepci přítomného svazku, ale rovněž k příležitostné povaze Dronkeho dantovských bádání lze pak přijmout skutečnost, že na některých místech druhé části knihy je replikováno to, co čteme již v části první. Těchto pasáží je však minimum (jedná se například o četbu vizí v pozemském ráji) a soustředěně četbě nijak nepřekážejí.

V textu *Tradice latinského písemnictví a Dantova Komédie* se Dronke kriticky vypořádává s vlivnou tradicí alegorického čtení *Komédie* a s ohledem na dobové způsoby četby nabízí rozlišenější a přiměřenější přístup k Dantovu textu. Problematizuje alegorické čtení ve dvou hlavních ohledech – přitom však nerezignuje na jeho zhodnocení, ukazuje pouze, že jeho dogmatizace a mechanické vztahování na celou *Komedii* vede často ke komickým a nesmyslným konsekvencím, které zakrývají podstatné roviny Dantova básnického textu. Zaprvé podrobuje kritické analýze údajné Dantovo autorství *Listu panu Cangrande*, který tvoří podstatnou oporu alegorického čtení *Komédie*, a víceméně se kloní k názoru popírajícímu Dantovo autorství. Zároveň poukazuje na další možné způsoby uchopení básnických textů, které – podobně jako Dantova *Komédie* – vznášejí nárok na filozofické a teologické čtení, ať už je mohl Dante přímo znát či s nimi „pouze“ sdílel kulturně-historické zázemí.

Dronke připomíná důležitost pojmu „figura“, který v kontextu moderní dantovské recepce rozvíjel především Erich Auerbach (jeho studii nalezne čtenářstvo ve zmiňovaných *Souvislostech* 3/2016), vedle něj však poukazuje na další rozvinuté koncepty tehdejších poetik, především obraz, metaforu či skryté přirovnání (*collatio occulta*). Koncept figury dovoluje sjednotit zdánlivou disparátnost morální a konkrétní roviny Dantova textu, s níž se potýká alegorické čtení – všechny lidské postavy, které se v Dantově *Komedii* objevují (tedy vyjma ďáblů, duchů, andělů, mytických tvorů a dalších zászvětních bytostí), mají konkrétní historický předobraz. Teprve díky tomuto „tělu“ mohou být vpleteny do složitého řádu zászvětních říší. Nelze tedy například obraz Vergilia, jak jej vytvořil Dante, schematizovat jako alegorii Rozumu. Na mnoha konkrétních místech tato abstrakce nestačí. Naopak, ukazuje se, že produktivní začíná být teprve ve stálé oscilaci mezi konkrétním a morálním.

Podobně „dynamické“ pojetí básnického obrazu nabízí také „collatio occulta“ autora z počátku 13. století Galfreda de Vino Salvo, ke kterému se Dronke opakovaně vrací. Tento koncept je postaven na prolínání vnitřního a vnějšího. Díky tomu „může básník – shodně s prorokem – uskutečnit cosi, co je „uvnitř i vně““ (s. 11). Příkladem uvádí Dronke Dantovu vizi z pozemského ráje (XXXII. zpěv *Očistce*), která se týká vozíku, na němž přijíždí Beatrice a který se poté stane symbolem církve a zároveň Dantovy básnické imaginace a soustředí tak v sobě významy vnitřní i vnější: „Surreálný obraz vozíku pokrytého peřím tak vyjadřuje Dantovo vědomí vnitřního ponížení a současně ponížení církve přijetím pozemské moci, jež byla popřením jejího duchovního údělu“ (s. 105).

Uvedený obraz dovoluje také poukázat na dva nápadné rysy Dronkeho dantovských studií. Prvním je důraz na Danta (poutníka i básníka) jakožto individuum, zakotvení vizi v osobní vnitřní zkušenosti a prožitku. Dronke mluví o „autentické subjektivitě“ (s. 122), která zakládá evokativní sílu Dantových obrazů, s níž se autoři traktátů akcentující pouze alegorickou či morální rovinu nemohou měřit. Tento postoj se projevuje také v Dronkeho zájmu o konkrétní Dantovy tvůrčí postupy v *Komedii*. Poukazuje na Dantovy zdroje (výrazně na Boëthiův spis *Filosofie utěšitelka* či *Anticlaudianus* Alana ab Insulis) a dokládá jeho originalitu. Vyznačuje však také meze Dantova umění, dané dostupností pramenů (nejvýraznějším příkladem je *Knihy Nimrodova*, jejíž dosud nepublikované ukázky také přítomný svazek přináší a která poskytuje zcela odlišný obraz *Nimroda*, bájného stavitele babylonské věže, než jaký vytvořil Dante). Tato místa patří po mém soudu k nejzajímavějším pasážím knihy.

Dronkeho přirovnání Dantových vizí v *Očistci* a *Ráji* k surrealistické imaginaci může působit poněkud povrchně či nadbytečně (zvláště, když pak autor mimochodem označí Paula Eluarda za „nejlepšího surrealistického básníka 20. století“, s. 283). Poukazuje však na důležitější tendenci Dronkeho myšlení o Dantově *Komedii* i středověkém básnictví obecně – na schopnost učinit četbu starých textů konkrétní, vzrušující a živoucí zkušeností. Tak lze chápat nejen autorovu snahu o překonání pouze alegorického čtení *Komedie* ve prospěch šíře a mnohosti básnických kvalit Dantova díla, ale také jeho možný přínos současné teorii či praxi lyriky coby prostředníka jejich alternativních historií.

Peter Dronke: *Dantova Komédie: obrazy a kontexty*. Přel. [a usp.] Martin Pokorný. Praha: Malvern, 2021, 362 s.

www.ipsl.cz